

Format de citation

Hlaváček, Ivan : recension de : Ferdinand Oppl / Peter Csendes,
Wien im Mittelalter. Zeitzeugnisse und Analysen, Köln / Weimar /
Wien : Böhlau Verlag, 2021, dans : Český časopis historický, 2021,
4, p. 988-990, <https://recensio-stag.lorax.syslab.com/r/b5dc72e7c12c4bd08f2aa48d1f448ffa>

český
časopis
historický

copyright

Cet article peut être téléchargé et/ou imprimé à des fins privées.
Toute autre reproduction ou représentation, intégrale ou
substantielle de son contenu, doit faire l'objet d'une autorisation (§§
44a-63a UrhG / German Copyright Act).

Hlaváček), výtvarného umění (kolektiv autorů), architektury (Béla Szolt-Szakacs) nebo hudby (Hana Vlhová-Wörner). Jiří Rak s Vitem Vlnasem pak oddíl uzavřeli krátkým pohledem na středověké benediktiny v českém nacionálním dějepisectví 19. století – škoda, že nezahrnuli také německou bohemikální historiografii oné doby.

Ve třetím oddílu knihy s názvem *Monastikon* podává početný autorský tým abecedně uspořádaný encyklopedický přehled benediktinských lokalit především ve východní části střední Evropy, tedy druhdy ve státech Přemyslovců, Arpádovců a Piastovců. V přísném výběru jsou zahrnuty i klíčové kláštery z území dnešního Německa a Rakouska, které se účastnily zakladatelské aktivity na území výše uvedených středověkých států.

Pozoruhodnou publikaci, jejíž obzor sahá daleko za horizont dějin jednoho, byť i historicky nejdůležitějšího mnišského řádu, uzavírá soupis citovaných pramenů a literatury, seznam vyobrazení, jmenný a místní rejstřík.

Jiří Pešek

Peter CSENDES – Ferdinand OPLL
Wien im Mittelalter. Zeitzeugnisse und Analysen

Wien – Köln, Böhlau Verlag 2021,
520 s. + 46 vyobr. v textu,
ISBN 978-3-205-21401-4.

Dva bývalí archiváři města Vídně a současně přední rakouští medievisté nám i sobě dali dárek u příležitosti 800. výročí udělení městských práv Vídni (18. října 1221). Jejich vídeňský středověk končí rokem 1529, tedy později, než bývá zvykem. Mezníkem tu je totiž první neúspěšné obléhání

Vídně Turky. Vzhledem k významu historie a bohatosti pramenů k dějinám města je pochopitelné, že i jeho městská historiografie je víc než bohatá. Podíleli se na ní ostatně mnoha desítkami titulů jak edičních, tak zpracování, i oba autoři, zejména druhý z nich, i když v jejich bibliografiích nalézáme též závažné tituly k obecnějším otázkách rakouských i evropských dějin. V knize se rozhodli pro neortodoxní pojetí, které se jim do značné míry podařilo uskutečnit. Proto je potřebí nejdříve, ba především, věnovat pozornost koncepci knihy.

Její jádro tvoří dvě nestejně rozsáhlé části. První tvoří zdánlivě „suchý“ chronologický výčet událostí od 9. století (to bylo ovšem možno spolu s oběma následujícími věky shrnout jen sumárně) až do roku 1529 (s. 17–205). Až od první poloviny 12. století (1137) začíná vlastní, nejdřív ovšem nesouvislá řada interních městských událostí, či skutečností širšího dosahu, které se ve Vídni odehrávaly či měly na město bezprostřední dopad. Autoři v úvodu (s. 11) deklarují, že tyto jevy nemají zůstat izolovanými hláškami, nýbrž prostřednictvím pravidelných odkazů na literaturu se jim má dostat širšího historického zázemí zasazovaného do obecnějších souvislostí. Vznikají tak často až malé analytické exkurzy.

Při probírání se tímto materiálem ale s překvapením zjišťujeme, že v partii do roku 1260 tomu tak (snad s jedinou výjimkou) bohužel není vůbec, takže příslušné listiny či kronikářské zmínky, resp. jejich autory či edice je třeba často dost namáhavě hledat. Skoro čtenář nabývá dojmu, že se na tuto partii jakoby „zapomnělo“. Ale i jinak jsou tyto odkazy často velmi skoupé, ač by užitý petit ještě leccos bez výraznějšího nárůstu rozsahu stihl dodat a čtenář by to uvítal. Podstatou věci je dáno, že více než polo-

vina textu je věnována 15. a počínajícímu 16. století. Většinou tam jde o časově více či méně fixované události, zachycené zejména v diplomatickém či kronikářském materiálu. Že se mnohé z nich úzce propojují s českými dějinami (zajetí Václava IV. v roce 1402–1403, ale i řada dalších jevů a okolností: Přemysl Otakar II., Karel IV., Jeroným Pražský a husité, Jiří z Poděbrad, Praha a univerzita aj.) se rozumí samo sebou.

Když si tak autoři, pokud jde o chronologický výklad, uvolnili ruce, obrátili pozornost k jednotlivým fenoménům vnitřních dějin města, které nazvali *Analysen* a rozdělili je do celkem osmi okruhů. Aby se zřetelně ukázal záměr autorů a to, jak naplňují vídeňské dějiny, dovolím si ocitovat jimi vytyčené okruhy v originálním znění, abych pak navázal jejich příležitostným určitějším rozvedením.

1) *Grundlagen unseres Wissens*. Jde o stručnou charakteristiku tří základních výkladových východisek, totiž pragmatického – diplomatického materiálu, vyprávěcích pramenů včetně autobiografických a deníkových textů a posléze pramenů obrazového charakteru. Odkazy na literaturu a edice zde takřka nepřicházejí, takže je třeba obracet se tu i v následujících skupinách, k časově dosti náročnému hledání. Rozsáhlý seznam literatury je totiž sestaven v jedné alfabeticke řadě a nerozlišuje mezi vindobonsií a literaturou srovnávací, ani nepostupuje podle věcných hledisek.

Ale ani pak nemusí být čtenář vždy uspokojen. Jen jeden příklad. Tak zájemce o vídeňskou městskou diplomatiku nenachází např. práce Ivo Luntze o vídeňské radní listině z roku 1917, vydané dokonce v publikacích vídeňského městského archivu. Protože se ale i jinak setkáváme s pracemi z doby před 2. světovou válkou jen spora-

dicky, zřejmě jde mlčky o výraznou orientaci na literaturu novější s předpokladem, že ta tu starší reflektuje v dostatečné míře, Stručný přehled vývoje historického bádání by čtenář také uvítal.

2) *Stadttraum*. Sleduje vznik města a jeho výstavbu jak světskou, tak církevní, a to včetně předměstí a nezapomíná ani na komunikační stavby, i když těm se věnuje větší pozornost i v oddíle následujícím.

3) *Von Werkleuten, Schaffern und Schulmeistern*. Zde se obrací pozornost k technické a sociální infrastruktuře města včetně špitálů a školství. Pokud jde o univerzitu, je třeba se obrátit k jejím osudovým datům (tj. zejména 1365 oder 1384) a upozornit na to, že Lackner 1997 byl nahrazen Lacknerem 2013. A Aschbach či Kink ze „staré gardy“ by snad také v bibliografii chybět neměli.

4) *Stadt und Stadtherr*. Začíná se excerpcí itinerářových údajů, ke slovu ale přicházejí zejména hospodářské kontakty. Dozvíme se i řadu dalších zajímavých informací např. k poklesu počtu obyvatelstva aj.

5) „*Alle die Rechte und die guten Gewohnheiten*“. Text navazuje bezprostředně na předchozí kapitolu interpretací privilegií, aby navázal na dvě podstatné otázky městského života, totiž právo a jeho aplikaci ve správě a soudnictví.

6) *Wienerinnen und Wiener*. Důležitou pozornost autoři věnovali struktuře městského obyvatelstva od plnoprávných měšťanů až k židům a zástupcům „méně početného“ obyvatelstva.

7) *Stadtwirtschaft*. Nastiňuje vztah hlavních dvou, resp. tří hospodářských aktivit, počínaje vinařstvím přes obchod až k řemeslům a službám.

Posléze 8) *Stadtleben*. Tento oddíl prezentuje každodennost ve všech jejích formách včetně krizových (mory) situací.

Bibliografii již byla věnována pozornost, je tedy třeba říci pár slov o rejstříku, který svým rozsahem přesahujícím sto stran titulu je jednou z nepominutelných partií knihy. Autoři tu spojili jména osobní s místními a šli opravdu do detailů. Technická redakce se však příliš nevyznamovala, a tak informace, zejména pokud šlo o hnízdovitá hesla, do značné míry splývají vizuálně s jednotlivinami (na úkor přehlednosti není ani tu, ani v textu, užito živých záhlaví). Zřetelnější zpřístupnění by si zasloužilo již samo heslo Wien, které má ca 70 sloupců, podává významné svědectví a takřka prosopografii města. Na konec jedna perlička: Tiskařský šotek udělal v bibliografii s. 407 z Andrey Stiendorfové Ondřeje Stiendorfa.

Aby ale nevznikl mylný dojem. Jde o práci v oblasti městské problematiky významnou, ne-li průkopnickou. Přispívá nemalým dílem ke studiu srovnávacích dějin městského stavu v evropském středověku a je i pro českého čtenáře inspirativním počinem.

Ivan Hlaváček

Robert-Tarek FISCHER

Österreichs Kreuzzüge. Die Babenberger und der Glaubenskrieg 1096–1230

Wien-Köln 2021, Böhlau Verlag, 232 s.

+ řada vyobr v textu,

ISBN 978-3-205-21376-5.

Křížovým výpravám je světovou historiografií věnována stále velká pozornost, její proniknutí se ale doslova vymyká jedincovým možnostem, a tak zřejmě nikdy nebude konec přehledným pracím, které se snaží o podání současného stavu poznání. Mezi nimi vyniká opakovaně dotiskované dílo Hanse Eberharda Mayera, opřené o doslova neskutečnou autorovu ediční i analytici-

kou práci. Ale přesto zdaleka ne všechny možnosti prohloubení našeho poznání jsou vyčerpány. Nejen případně, byť asi ne příliš pravděpodobně nové prameny, ale zejména „nová čtení“ pramenů známých a klade- ní nových otázek mohou znést dál. A o to se snaží i předkládaná práce Fischerova.

Že už v titulku knihy stojí jméno v rakouské marce vládnoucího rodu, naznačuje jeho rozhodující úlohu v rakouské účasti v první a nejvýznamnější vlně pěti křížových výprav v rozmezí konce 11. a první čtvrtiny 13. století. Fischer svižným perem probírá v chronologickém pořadí všech pět výprav a v nich podtrhává roli Babenberků, o nichž konstatuje, že prakticky nebylo žádné z těchto pěti výprav, v nichž by s Babenberky nebyly spojeny mimořádné události. Tak už v té první to byla výrazná účast vdovy po Leopoldu II. Idy z Formbachu – Ratelnbergu, která sdílela všechny útrapy s vojskem. O jejích případných specifických iniciativách, se ovšem nedozvídáme nic. Po bitvě u Herakleie v Anatolii, která vlastně ani nebyla bitvou, protože křížáci byli překvapeni a rozprášeni při odpočinku, se po ní ostatně ztrácejí všechny stopy. Latinským kronikářům tak byl dán prostor pro nejruznější dohady. I další Babenberkové měli větší či menší podíl na jednotlivých křížových výpravách včetně té nejbolestnější – proti Albigenkým, i když se k ní Leopold VI. připojil až po jejím oficiálním závěru.

Defilují tak před námi zejména Jindřich II. Jasomirgott, Leopold V., Friedrich I. a Leopold VI., při čemž je vymezován jejich menší či větší podíl na jednotlivých taženích. Tu jde v podstatě o věci známé. Ale závěrem přichází dvacetistránková kapitola, která je svým způsobem jistým novem. Autor v ní podává jakési shrnutí významu křížových výprav pro tehdejší Rakousko a jeho poli-